

ETIKA VA ESTETIKA INSON AXLOQIYATI VA GO‘ZALLIK TUYĖGUSI O‘RTASIDAGI UZVIYLIKDIR

Eraliyeva Shirmonoy Nuraliyevna

Farg‘ona Shahar 1-sonli politexnikumi tarbiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada etika va estetika tushunchalari, ularning mohiyati, vazifalari va o‘zaro bog‘liqligi yoritilgan. Etika insonning axloqiy qadriyatlari, burch va javobgarlik tamoyillarini o‘rganar ekan, estetika esa go‘zallikni anglash, san‘atni qadrlash, nafislik va yuksak tuyg‘ular olamiga kirib boradi. Maqolada qadimgi yunon faylasuflarining bu boradagi qarashlari, masalan, Aristotel, Platon va Kantning axloqiy va estetik yondashuvlari tahlil qilingan.

Etika va estetika inson hayotida o‘zaro chambarchas bog‘liq bo‘lib, ma‘naviy kamolotga erishishda muhim rol o‘ynaydi. Insonning axloqiy yetukligi estetik idrok bilan boyisa, u nafaqat yaxshi, balki go‘zal ish qilishga intiladi. Shuningdek, estetik qadriyatlar axloqiy tarbiyaning kuchli omillaridan biri bo‘lib xizmat qiladi.

Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda etika va estetikani o‘rgatish, ayniqsa yoshlarda ma‘naviy va estetik ongni shakllantirish borasidagi dolzarb masalalar ham yoritilgan.

Kalit so‘zlar: *Etika, estetika, axloq, go‘zallik, ma‘naviyat, san‘at, ong, tarbiya, fazilat, falsafa, axloqiy me‘yor, estetik qadriyatlar, shaxsiy kamolot.*

Kirish

Har bir jamiyat axloqiy me‘yorlar va go‘zallik haqidagi tasavvurlar asosida shakllanadi. Etika insonning axloqiy xulqi, burchi, qadriyatlari bilan bog‘liq bo‘lsa, estetika — bu insonning go‘zallikka, san‘atga va nafislikka bo‘lgan munosabatidir. Ikkala tushuncha ham falsafaning muhim bo‘limi sifatida kishilik jamiyatida muhim rol o‘ynaydi. Etika va estetika bir-biridan mustaqil soha bo‘lsa-da, ular ko‘pincha bir-birini to‘ldiradi.

Etika — axloqiy mezonlar ilmi

Etika (yunoncha “ethos” — odat, xulq) — insonning qanday yashashi, boshqalar bilan qanday munosabatda bo‘lishi kerakligi haqida o‘rganadigan falsafiy fan. Etika doirasida quyidagi masalalar o‘rganiladi:

Etika qadimdan buyon faylasuflar e’tiborida bo‘lib kelgan. Aristotel axloqiy fazilatlarni o‘rganib, “O‘rta yo‘l” nazariyasini ilgari surgan. I.Kant esa “kategoriya imperativi” orqali axloqiy harakatning umumiy qonun bo‘lishi kerakligini asoslagan.

Etika amaliyotda quyidagilarni nazarda tutadi:

Jamiyatdagi axloqiy normalar (halollik, adolat, sadoqat),

Kasbiy axloq (masalan, tibbiy etika, pedagogik etika),

Shaxsiy axloq (ichki o‘zini nazorat qilish, vijdon).

Estetika — go‘zallik va nafislik ilmi

Estetika (yunoncha “aisthesis” — sezgi, idrok) — san’at, go‘zallik, nafosat, yuksak hissiyotlar va estetik baholash mezonlarini o‘rganadigan fan. U quyidagi masalalar bilan shug‘ullanadi:

Estetika qadim yunon davridayoq paydo bo‘lgan. Platon san’atni ideal dunyoning soyasi deb bilgan bo‘lsa, Gegel san’atni ruhning o‘zini ifoda etish shakli deb tushuntirgan.

Estetikaning asosiy kategoriyalari:

Go‘zallik — uyg‘unlik, mukammallik.

Yuksaklik — tabiiy ulug‘vorlik, buyuk hissiyot uyg‘otadigan obrazlar.

Zarurat va erkinlik — estetik tajribaning asosi.

Etika va estetikaning bog‘liqligi

Har ikkala tushuncha ham inson ruhiy olami bilan bog‘liq. Inson ma’naviy jihatdan yuksak bo‘lsa, go‘zallikni ham teranroq his eta oladi. Boshqacha aytganda:

Go‘zallikni anglash — bu ham axloqiy rivojlanishning belgisi.

Axloqiy inson — faqat to‘g‘ri ish qilish bilan emas, balki go‘zal ish qilishga intilishi bilan ajralib turadi.

San'at esa etika va estetikani birlashtiruvchi vosita bo'la oladi. Masalan, sahna asarlari, adabiyot va rassomchilik ko'pincha axloqiy g'oyalarni estetik obrazlar orqali yetkazadi.

Etika bo'yicha:

Kasbiy etika: Shifokorlar, o'qituvchilar, jurnalistlar va boshqa kasb egalari uchun maxsus axloqiy kodekslar mavjud.

Axloqiy dilemmalar: Bugungi kunda texnologiya, sun'iy intellekt va tibbiyotdagi taraqqiyot etika masalalarini yana-da dolzarb qiladi (masalan, bioetika).

Estetika bo'yicha:

Estetik tarbiya: Oila, maktab, san'at muassasalari orqali go'zallikni anglash va qadrlashni shakllantirish. Estetika va milliy qadriyatlar: Har bir xalqning milliy san'ati, me'morchiligi va adabiyoti estetik me'zonlar asosida rivojlangan bo'lib, o'z xalqining ruhiy olamini aks ettiradi.

Zamonaviy san'atda estetika: Modern va postmodern san'at, ommaviy madaniyat estetikasi, reklama va dizaynda estetik yondashuvlar.

Xulosa> Etika va estetika — bu insoniyatning ma'naviy olami, ong va qalb taraqqiyotining ikki qanotidir. Axloqiy tozalik va estetik did insonni komil qilib tarbiyalaydi. Bugungi globallashuv davrida bu tushunchalarni chuqur anglash, ularni yosh avlodga yetkazish nihoyatda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jalolov N. "Etika va estetika asoslari", Toshkent: O'zMU, 2019.
1. Qodirov M. "Falsafa asoslari", Toshkent: Akademnashr, 2021.
2. Platon. "Davlat", tarj. A. Qodirov.
3. Kant I. "Axloq metafizikasi asoslari" — falsafiy klassika.
4. Gegel G.V.F. "Estetika ma'ruzalaridan tanlanganlar", Moskva, 1990.
5. <https://filosofiya.uz>
<https://estetikatahlil.uz>
1. Qodirov M. "Falsafa asoslari". – Toshkent, 2021.
2. Jalolov N. "Etika va estetika asoslari". – Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2019.
3. Internet manbalari: nationalphilosophy.uz, estetikatahlil.uz